

WAT KUNNEN NEDERLANDSE GEMEENTEN LEREN VAN DE MAORI'S?

ALFONS RAVELLI

39

WAT KUNNEN NEDERLANDSE GEMEENTEN LEREN VAN DE MAORI'S? – ALFONS RAVELLI

Toen mijn moeder in de laatste fase van haar leven was, konden wij als kinderen en vrienden tot haar dood die ondersteuning bieden die zij wenste. "Jullie staan als een muur van liefde om mij heen" vertelde zij regelmatig. De laatste weken was er dag en nacht iemand in huis. 's Avonds rond etenstijd wisselden wij elkaar af. Als ik bleef slapen, dan las ik wat. Ik sprak met mijn moeder over koetjes en kalfjes, soms over meer wezenlijke dingen. Tot twee dagen voor haar dood deed ze vrijwel alles zelfstandig. Wel had ze 's nachts steeds meer hulp nodig om naar de wc te gaan.

De overheid wil met de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) een andere verdeling van de verantwoordelijkheid voor kwetsbare mensen bewerkstelligen tussen burgers en hun sociale netwerk aan de ene kant en door de overheid gegarandeerde professionele dienstverlening aan de andere. Hortulanus behandelt in zijn essay *Het belang van de wet maatschappelijke ondersteuning* (2005) de kansen en de risico's die de verschuivende verantwoordelijkheden met zich meebrengen. In het kader van de Wmo moeten burgers en hun sociale netwerk zelf hun problemen oplossen. De overheid springt alleen nog in als aanvulling op datgene wat de burger zelf in huis heeft.

Een van de gevaren die Hortulanus signaleert heeft te maken met het situationele karakter van kwetsbaarheid. Mensen verschillen in veerkracht en in steun die ze van hun sociale netwerk kunnen krijgen.

Gelukkig had mijn moeder een goede band met haar zes kinderen. Degene die meer konden doen omdat ze dichterbij woonden keken de anderen er niet op aan dat zij minder konden doen. Daarnaast had mijn moeder een aantal goede vrienden en was ze actief lid van een bloeiende kerkgemeenschap. Ook woonde ze in een aanleunwoning waar de burens wat op elkaar letten en was enige zorg op de achtergrond aanwezig. Dit alles is niet te vergelijken met een alleenstaande man die nog maar een paar maanden te leven heeft, in een flat woont, geen kinderen heeft en geen sociaal netwerk.

Hortulanus stelt in dit kader voor, dat er een instrument ontwikkeld wordt dat de verschillende aspecten van de context in kaart brengt om tot een verantwoord indicatie te komen.

In dit artikel wil ik de Eigen Kracht Conferentie voorstellen als instrument dat naast contextindicering wordt gebruikt of daaraan vooraf gaat. Eerst beschrijf

ik wat Hortulanus verstaat onder contextindicering. Dan schets ik de huidige werkwijze en de resultaten van de Eigen Kracht Conferentie. Ik sluit dit artikel af met een samenvatting en enkele conclusies.

CONTEXTINDICERING

In de visie van Hortulanus moet er een indicatie-instrument komen dat verschillende deelindicatoren in kaart brengt:

- * een deelindicator die in kaart brengt welke ondersteuning medisch gezien noodzakelijk is. Het meet het lichamelijk en psychisch functioneren;
- * een deelindicator die in kaart brengt of er financiële steun nodig is of steun in het sociale functioneren;
- * een deelindicator die meet of er steun uit het informele netwerk beschikbaar is of kan komen;
- * een indicator die aangeeft welke aanvullende professionele ondersteuning nodig is.

Essentieel in dit geheel is wel dat de kwetsbare burger zelf de regie over zijn eigen leven houdt. Er moeten professionele schakelfunctionarissen komen die in staat zijn de logica's van de verschillende organisaties die bij de zorg- en dienstverlening betrokken zijn, te overstijgen en om de professionele en informele logica op elkaar af te stemmen. In de huidige situatie kunnen deze systemen elkaar tegenwerken.

Toen bleek dat wij als kinderen 's nachts bij mijn moeder sliepen, wilde het indicatieorgaan de nachtzuster uit het besluit halen. De logica om alleen een nachtzuster te indiceren als er geen kinderen aanwezig zijn zou tot resultaat hebben dat de meesten van mijn broers en zussen niet meer bij onze moeder konden overnachten. Zij werken en wonen 150 km van haar vandaan en konden juist voor haar zorgen, omdat ze daar 's nachts ook konden slapen.

Het pleidooi voor een professionele schakelfunctionaris met een wetenschappelijk ontwikkeld instrument voor contextindicering, bergt het gevaar in zich van een instrumentele benadering. Beter is het om, daar waar mogelijk, te starten bij de mogelijkheden van de

kwetsbare burger en het eigen sociale netwerk. Dit zijn de hoofdrolspelers die zelf beslissen wat ze kunnen. Als verantwoordelijke burgers zijn zij vaak nog uitstekend in staat om aan te geven welke aanvullende professionele zorg zij nodig hebben. Dat dit kan bewijst de Eigen Kracht Conferentie (EKC). Binnen de jeugdzorg is hier al veel ervaring mee. In de volgende paragraaf zal ik laten zien hoe dit in zijn werk gaat.

DE EIGEN KRACHT CONFERENTIE

De EKC is ontwikkeld in Nieuw Zeeland, waar de Maori's zich verzetten tegen de manier waarop de overheid ingreep in hun gezinsleven in geval van opvoedingsproblemen. Het model is een weerspiegeling van de manier waarop de oorspronkelijke bewoners van Nieuw Zeeland hun problemen al eeuwen oplosten. Omdat deze benadering zo succesvol was, is de Family Group Conference (FGC), zoals deze daar wordt genoemd, in 1989 wettelijk verankerd; iedereen die problemen ondervindt in de opvoeding heeft recht op een dergelijke conferentie. Het aantal plaatsingen in pleeggezinnen en in tehuizen nam met tachtig procent af en de samenwerking tussen de familie en de hulpverleners verbeterde aanzienlijk (Van Pagee, 2002). Vanwege het succes is de FGC ook ingevoerd in Australië, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Zweden (Budford, Merkel-Holguin & Nixon, 2003). Sinds 2001 wordt er ook in Nederland met deze methodiek gewerkt. In deze paragraaf zal ik de methodiek beschrijven.

De voorbereiding

Bij problemen in een gezin – en dit kunnen vrij zware problemen zijn, zoals verslaving en mishandeling – stelt bijvoorbeeld een maatschappelijk werker van een Bureau Jeugdzorg (BJz) een EKC voor. Als het gezin akkoord gaat, neemt de hulpverlener contact op met de regiomanager van Eigen Kracht en bespreekt kort de situatie. Gezamenlijk formuleren zij een voorlopige vraag die zoveel mogelijk ruimte laat voor verschillende oplossingen. De vraag zou bijvoorbeeld kunnen zijn: 'Hoe kan Eline veilig opgroeien, zonder het contact met haar ouders te verliezen?' Als de vraag besproken is, zoekt de regiomanager een coördinator.

De coördinator is een onafhankelijke en getrainde burger, die thuis is in de taal en cultuur van de cliënt en zijn netwerk. Hij¹ bezoekt de ouder(s), bespreekt de vraag en legt de werkwijze uit. Daarna brengt hij samen met de gezinsleden, het sociale netwerk van de ouder(s) en het kind in kaart. Vervolgens bezoekt de coördinator elk lid van het netwerk persoonlijk en vraagt of betrokkenen tijdens de conferentie mee willen denken over een antwoord op de vraag. Ook inventariseert hij de behoefte aan informatie om tot een goed plan te komen. Voor de conferentie nodigt hij deskundigen uit die de relevante kennis bezitten om aan de behoefte te voldoen. Zo kan er bijvoorbeeld iemand van het Centrum voor Alcohol en Drugs (CAD) uitgenodigd worden, een onderzoeker van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), een gezinsvoogd enzovoorts. Natuurlijk wordt ook de verwijzer – in het geval van Eline de maatschappelijk werker van het BJz – uitgenodigd.

Tijdens dit voortraject wordt een datum voor de conferentie afgesproken en een passende ruimte gezocht. Dit kan een ruimte in het buurthuis zijn, in een kerk of een hotel.

De conferentie

De coördinator heeft ervoor gezorgd dat alles is geregeld: iedereen is uitgenodigd, er is eten en drinken, papier, schrijfmateriaal enzovoorts. Als iedereen aanwezig is en wat gedronken heeft, start de conferentie. De bijeenkomst bestaat uit drie fasen: het delen van de informatie, de besloten beraadslaging van de familie en de acceptatie van het plan. Op deze plek zal ik de fasen kort bespreken.²

Informatie delen

In deze fase vindt er nog geen discussie plaats. Deskundigen geven informatie en de leden van het netwerk kunnen vragen stellen. Zo kan de medewerker van het Centrum voor Alcohol en Drugs vertellen wat een verslaving is en welke mogelijkheden er voor hulp zijn. De medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming kan vertellen welke beslissing de kinderrechter heeft genomen en wat dat betekent voor het gezin. De gezinsvoogd vertelt wat zijn bevoegdheden, mogelijkheden en onmogelijkheden

zijn. Als alle relevante informatie is gegeven, verlaat iedereen die niet tot het netwerk van het gezin behoort de conferentie, ook de coördinator. Deze blijft wel op de achtergrond aanwezig en verzorgt het eten en drinken.

De beraadslaging

De betrokkenen gaan vaak onzeker deze fase in. Ze verwonderen zich erover dat er geen professional is die de vergadering leidt en zijn bang voor conflicten. De beraadslaging kan uren duren en het lukt vrijwel altijd om op eigen kracht een plan te ontwikkelen. Als dit plan klaar is, wordt de coördinator er weer bij gehaald. Onduidelijkheden in het plan worden verhelderd en daar waar het mis zou kunnen gaan, worden alternatieven gezocht.

Acceptatie

Als het plan voldoende geconcretiseerd is, wordt de verwijzer gebeld, in dit voorbeeld de maatschappelijk werker van het BJz. Vooraf is afgesproken dat deze het plan accepteert, mits het wettig is en de veiligheid van het kind is gewaarborgd.

De voorbereiding en de uitvoering van een EKC nemen gemiddeld zo'n zes tot acht weken in beslag en kost de coördinator ongeveer 35 uur.

ENKELE RESULTATEN

Sinds 2001 worden er in Nederland Eigen Kracht Conferenties georganiseerd. Evaluaties tonen aan dat het model werkt. Leden van het informele netwerk zijn bereid van ver te komen indien zij daartoe expliciet worden uitgenodigd. Gemiddeld zijn er 15,8 personen op een conferentie. Deze burgers maken een veilig plan dat bestaat uit 17,8 afspraken waarvan tachtig procent door henzelf wordt uitgevoerd. Al deze plannen overschrijden de grenzen van de sector en dwingen tot samenwerking tussen bijvoorbeeld jeugdzorg, schuldsanering, arbeid, onderwijs, gezondheid en huisvesting. Bijna zestig procent van de gemaakte afspraken is na drie maanden uitgevoerd. De leden uit zowel het formele als het informele netwerk van betrokkenen waarderen de EKC met een ruime voldoende (Van Pagée, 2004). Een evaluatie

waarin families twee jaar gevolgd gaan worden, is in voorbereiding (Slot, te verschijnen).

De coördinator van een conferentie is een getrainde burger die voor maximaal twee gezinnen per jaar wordt ingehuurd. Op dit moment zijn er ongeveer 127 coördinatoren opgeleid. Er is een grote diversiteit aan culturen en talen beschikbaar. Naast Nederlandse zijn er ook Antilliaanse, Surinaamse, Turkse, Marokkaanse, Iraanse, Afghaanse, Molukse, Zuid-Afrikaanse en Ghanese coördinatoren beschikbaar. Conferenties kunnen in de volgende talen worden gefaciliteerd: Fries, Engels, Frans, Duits, Spaans, Arabisch, Zweeds, Chinees, gebarentaal, Surinaams, Papiaments, Berbers, Koerdisch, Turks, Afrikaans, Russisch, Farsi, Pashto en Dari en ook in de dialecten Achterhoeks, Drents, Gronings, Brabants, Limburgs en Zeeuws.

Omdat de coördinator niet in dienst is van een beslissingsbevoegde of hulpverlenende instelling, maar op freelance basis werkt, is de neutraliteit gewaarborgd. De coördinator staat niet boven de verschillende logica's, maar neemt het perspectief van de burger als norm. De werkwijze zorgt ervoor dat de logica's van de professionele instellingen aansluiten bij die van de burger; vraaggericht werken bij uitstek!

SAMENVATTING EN DISCUSSIE

In binnen- en buitenland is er veel ervaring met de EKC. Het charmante van de werkwijze is de aansluiting bij de logica en de krachten van de burger. Het lukt om met deze werkwijze de burger de regie over het eigen leven te laten behouden en om de aanwezige krachten van het netwerk te benutten. Interessant is dat bijna alle gemaakte plannen door familie en vrienden geaccepteerd worden en door de aanmelders als veilig en goed uitvoerbaar worden beoordeeld. Het netwerk blijkt, mits goed geïnformeerd, in staat passende plannen te maken met draagvlak bij alle betrokkenen.

Nu is het de vraag of een al dan niet aangepaste EKC de context-indicatie helemaal kan vervangen. Hortulanus et al.. (2003) en Machielse (2003) hebben

aangetoond dat er soms wel zeer schrijnende gevallen van isolement zijn. Nader onderzoek naar de mogelijkheden en onmogelijkheden van een methode als de EKC in geval van sociaal isolement en chronische ziekte lijkt gewenst.

Een andere vraag is of hulpverleners bereid zijn de regie in handen te geven van gewone burgers in het vertrouwen dat zij met hun eigen mogelijkheden en onmogelijkheden een voor hen passend plan kunnen maken en uitvoeren. De ervaringen met de EKC laten in ieder geval zien dat in zeventig tot tachtig procent van de gevallen mensen in staat zijn een conferentie te gebruiken om vorm te geven aan hun eigen leven.

Gelukkig konden wij de vertegenwoordigers van het indicatieorgaan overtuigen van het belang van een nachtzuster. Hierdoor waren wij in staat om tot haar dood dicht bij mijn moeder te blijven.

NOTEN

- 1 De coördinator kan zowel een man of een vrouw zijn. Ten behoeve van de leesbaarheid wordt alleen de mannelijke vorm gebruikt.
- 2 De geïnteresseerde lezer verwijs ik naar Van Pagée (2002) en de website www.eigen-kracht.nl.

LITERATUUR

- Budford, G., L. Merkel-Hoguin & P. Nixon (2003) Learning with families: A Synopsis of FGDM research and evaluation in Child Welfare. In: *Promising results, potential new directions: International FGDM research and evaluation in Child Welfare*. Englewood (USA): American Humane.
- Hortulanus R, A. Machielse & L. Meeuwesen (2003) *Sociaal Isolement. Een studie over sociale contacten en sociaal isolement in Nederland*. Elsevier.
- Hortulanus, R.P. (2004) Het belang van de wet maatschappelijke ondersteuning. *Sociale interventie* 13(4), 27–35.
- Machielse, A (2003) *Niets doen, niemand kennen. De leefwereld van sociaal geïsoleerde mensen*. Elsevier.

- Pagée, R. van (2002) *Eigen-kracht conferentie. Handboek voor Eigen-kracht Conferentie coördinatoren*. Voorhout: OKS/WESP.
- Pagée, R. van (2004) *Eigen-kracht in het kader van de komst van de WMO*, interne publicatie Stichting Eigen Kracht.
- Slot, W. (te verschijnen) *Autonomie, verantwoordelijkheid en veiligheid; een onderzoek naar de uitkomsten van Eigen-kracht conferenties*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam

SUMMARY

In the Netherlands the government is developing a Social Support Act (Wet maatschappelijke ondersteuning) to encourage people to take responsibility for themselves. In his essay about the importance of this new law, Hortulanus proposes the development of an instrument – context indication – which will provide an overview of the available support in the social context and can help decide which costs will and which costs will not be paid from public resources. In this article Ravelli puts forward the Family Group Conference as a flexible method to indicate the available support in the context of someone who needs help.